

Styrelsen for Arealomlægning og Vandmiljø
Nyrupsgade 30,
1780 København V
Tlf.: +45 33 95 80 00
E-mail: mail@lbst.dk

Historiske Huse
Borgergade 111
1300 København K

Tlf. 45 57 12 22
sekretariat@historiskehuse.dk
www.historiskehuse.dk

Den 18. juni 2025

Historiske Huses høringssvar vedrørende forslag til genbesøg af vandområdeplanerne 2021-2027

Historiske Huse varetager interesserne for ejerne af fredede og bevaringsværdige bygninger i Danmark. Vores høringssvar vedrørende genbesøg af vandområdeplanerne for tredje planperiode 2021-2027, herefter VP3G24, har fokus på beskyttelse af Danmarks bygningskulturarv.

Overordnet har vi sympati for beskyttelse af det danske vandløbsmiljø, men beskyttelsen må ske under hensyntagen til den danske bygningskulturarv. Sameksistensen mellem vandløb og bygningskulturarv skal prioriteres.

Fjernelse af fysiske spærringer ved vandmøller

VP3G24 foreslår at fjerne 22 spærringer ved historiske vandmøller og ni spærringer ved vandkraftværker. Historiske Huse er bekymret over, at den rest af intakte historiske møllesteder af stor molinologisk værdi, der er til tilbage i Danmark, med VP3G24 vil risikere at forsvinde fra bygningskulturarven. Konkret foreslår Historiske Huse ophævelse af VP3G24 indsatskrav om fjernelse af fysiske spærringer ved:

Fem intakte og fungerende fredede vandmøller af national betydning:

- Dorf Mølle (AAL-7024) [Dorf Møllegård / MUSEUM MOSS](#)
- Grubbe Mølle (ODE-718), [Grubbemølle](#)
- Kaleko Mølle (ODE-131), [Øhavsmuseet | Kaleko Mølle](#)
- Karmark Mølle (AAL-00220) [Karmark Mølle](#)
- Røde Mølle (ODE-707). [Røde Mølle | Seværdigheder på Nordfyn | Nordfyn](#)

Tre vandkraftværker:

- Kristiansdal Elværk (RIB-1166) [Christiansdal Vandkraftværk - Tørning Mølle](#)
- Tørning Mølle (RIB-00518) [Tørning Mølle -](#)
- Tangeværket (AAR-00260) [Tangeværket](#)

Siden 900-tallet har vandmøllen spillet en central rolle i det danske samfund og landskab. Ifølge en undersøgelse fra Nationalmuseets (1953) har der været ca. 3.000 vandmøllesteder i Danmark.

Historiske Huse er et formaliseret samarbejde mellem

Bygnings Frednings Foreningen BYFO (cvr 88628411) og Foreningen Bevaringsværdige Bygninger (cvr 25010078)

Nationalmuseets mølleekspert Anders Jespersen fremlagde i 1993 en bevaringsplan for vandmøller, hvor 61 vandmøller af særlig betydning blev udpeget for at bevare den danske molinologiske kulturarv. Under 10 af møllerne fra listen er bevaret intakte i dag.

Hvis de få tilbageværende fredede vandmøller fortsat skal fungere, er det en forudsætning, at konstant vandføring og vandstand omkring møllerne opretholdes og opstemning af vandløb ved vandmøllerne bevares. Hvis spærringer fjernes, så vandmøllerne ikke får tilført vand til at udnytte vandkraften, vil bl.a. møllehjul og aksler forfalde, da vandet ikke længere kan præservere mølledelene.

Slots- og Kulturstyrelsen forsøgte i 2011 at udvide fredningen af en række historiske vandmøller til også at omfatte de vandtekniske anlæg. Desværre har dette ikke kunnet sikre vandføring til møllerne, da Slots- og Kulturstyrelsen ikke har hjemmel til at håndhæve beskyttelse af vandføringen.

Manglende sikring af vandføring til de historiske vandmøller er gået ud over deres funktionalitet, som støt og roligt bliver et uopretteligt tab af kulturhistorisk værdi:

- Det bliver svært at formidle vandmøllernes historiske betydning og funktion til fremtidige generationer.
- Grundlaget fjernes for, at et antal professionelle møllebyggere kan opretholde deres faglige ekspertise. Hvis der bliver for få vandmøller, vil der ikke kunne opretholdes et dansk møllebyggerhåndværk, og heller ikke møllefolk, der ved nok om vandmøller.

Desuden indgår historiske vandmøller typisk i idylliske kulturlandskaber og ofte som en del af større regionale turisme- og kulturprojekter som for eksempel national- og geoparker. Konkret fra listen omfatter det Geopark Det Sydfynske Øhav, som Kaleko Mølle og Grubbe Mølle er del af. Hvis de fredede vandmøller går til, vil det sætte sørgelige spor i de naturskønne omgivelser, og det risikerer at få negative oplevelsesøkonomiske konsekvenser i de lokalområder, hvor vandmøllerne var et naturligt samlingspunkt.

Kort sagt: Uden vand til drift er en vandmølle som et bornholmerur uden lodder. Uret står der, men klokken slår ikke. Vand til drift er helt vitalt for opretholdelse af vandmøllernes kulturhistoriske værdi ved netop at være intakte og fungerende.

Fjernelse af spærringer ved voldgrave og voldsteder med fredede bygninger

VP3G24 indsatser om fjernelse af spærringer kan desuden medføre uoprettelige skader på fredede bygninger ved voldgrave og voldsteder, der er forbundet med vandløb. Hvis en restaurering af et vandløb afsnører det fra voldgravens vand, vil vandstanden i voldgravene blive påvirket. Ved sænkning af vandstanden bliver bygningerne på voldstedet stærkt påvirket. Selv en mindre vandstandssænkning vil medføre, at der sker sætningsskader på fundamenter og murværk. Dette kan have katastrofale følger for bygningerne til stor skade for kulturarven og som betydelig økonomisk belastning for ejerne.

Således kan indsatserne i VP3G24 risikere at få katastrofale konsekvenser for f.eks. [Gyldensteen](#) og [Hesselagergaard er et moderne landbrug i historiske rammer på Fyn](#) og [Egeskov](#) på Fyn. Egeskov slot står på egepæle i en 6 meter dyb sø, og selv de mindste vandstandssænkninger vil medføre, at slottet synker i søen

Hvis spærringerne fjernes, vil det være op til ejerne at pumpe vand fra undergrunden ind i gravene. Ejerne skal selv bekoste anlæg og søge indvindingstilladelse, og hele konceptet vil være helt ude af trit med forståelsen af anlæggenes historik. Det vurderes, at der er ca. 75 voldsteder, hvorpå der befinder sig den slags fredede fortidsminder. Historiske Huse anbefaler, at denne type anlæg tages ud af vandplanerne. Voldgrave er fredede fortidsminder, men kun i få tilfælde er mindstemålet for vandstanden angivet i fredningen. Historiske Huse anbefaler, at Slots- og Kulturstyrelsen regulerer disse bestemmelser, og får dem tinglyst på det enkelte fortidsminde.

Forslag om landsdækkende registrering af kulturhistoriske elementer i vandløbene

Generelt mener Historiske Huse, at den kulturarv, der er forbundet med vores vandløb, er alt for dårligt beskyttet. De fredede vandmøller og fortidsminder er registreret, men al anden kulturarv er ikke.

Historiske Huse anbefaler, at der foretages en landsdækkende registrering af kulturarven i vandløbene, og at der derved etableres et bedre planlægningsgrundlag. Vi henleder i øvrigt opmærksomheden på, at museumslovens bestemmelser gælder for de terrestriske anlæg, mens marine anlæg i vandløbet er omfattet af marin arkæologi. Mange lokale kulturhistoriske museer har desværre ikke den nødvendige viden om eller registreringer af vandløbenes kulturarv til rådighed, og derfor opfordrer vi til, at der foretages en landsdækkende kortlægning og registrering af kulturarven i vandløbene i lighed med de registreringer, der blev foretaget af Fyns Amt og Vejle Amt i 1980-erne. Uden denne registrering, vurderer vi, at vandplanarbejdet fortsat gennemføres uden den nødvendige kulturhistoriske faglighed er bragt i spil i grundlaget for planlægningen af indsatserne.

Historiske Huse er bekymret over, hvordan beskyttelse af bygningskulturarven igen nedprioriteres. Hensynet til det danske vandløbsmiljø skal kunne sameksistere med hensynet til den dansk bygningskulturarv.

Vi stiller os til rådighed for uddybning af vores høringssvar.

Med venlig hilsen

Birthe Luel
Direktør

Kopi af høringssvar sendt til:

- Slots- og Kulturstyrelsen
- Plan- og Landdistriktsstyrelsen
- Kommunernes Landsforenings Kultur-, Erhverv- og Planudvalg